

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XLII. De conciliis atque judiciis: item de delictorum pœnis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

clientum ad Maroboduum perfugisset. Item annal. lib. xii: Digressus castellis Vannius, funditur praelio. quamquam rebus adversis laudatus, quod & pugnam manu cepisset, & corpore adverso vulnera excepit. Ceterum ad classem, in Danubio operientem, perfugit. Secuti mox clientes; & acceptis agris, in Pannoniâ locati sunt. Sic prædicto annal. libro secundo: Et Marobodus quidem Ravenna habitus. Idem Catualde casus: neque aliud perfugium. pulsus haut multo post, Hermundurorum opibus, & Tubillio duce; receptusque, Forum Julium, Narbonensis Gallie coloniam, mittitur. Barbari, utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina Marum & Cusum locantur; dato rege Vannio, gentis Quadorum. Nempe, his quamvis patronos Ravennam Forumque Julium usque sequi haud licuerit; tamen adversam unâ cum illis perferre sortem, patriâque exfulare, ex pactâ fide tenebantur. Domi equidem in pace non multo meliorem eorum apud patronos fuisse conditionem, quam fervorum colonorum, facilè crediderim: nisi quod clientes liberi. Tacitus, in libro de Germaniâ, de colonis ita narrat: Verberare servum, ac vinculis & opere coercere, rarum. occidere solent: non disciplinâ & severitate; sed impetu, & irâ, ut inimicum; nisi, quod impudè. Confimili impetu patronos nonnumquam in clienteis fuisse invecos, haud equidem dubitaverim. unde illud Cæsari natum; In hos eadem omnia sunt jura, que dominis in servos. Atque hæctenus de clientelis privatis. De publicis ita Cæsar continuo subjungit: Eadem ratio est in summâ totius Gallia, namque omnes civitates in duas partes divise sunt; & quæ sequuntur. Hoc equidem in fuisse morem, uti, quæ civitates per se minùs valerent, eæ in validiorum se traderent clientelam, docent historiæ. Cæsar ipse, in comment. rv, de Condruis, Germanicâ cis Rhenum natione: Quâ spe adducti Germani, latius jam vagabantur; & in finis Eburonum, & Condruis, qui sunt Trevirorum clientes, pervenerunt. Et comment. v, de aliis Germanis Cisrhenanis: Facile hac ratione Nervii persuadet. itaque confestim dimissi nuntii ad Centrones, Grudios, Levacos, Pleumosos, Gordunos; qui omnes sub eorum imperio sunt, quàm maximas manus possunt, cogunt. Clienteis vocat eisdem mox postea, in his verbis: Magnâ manu Eburones, Aduatici, Nervii, atque horum omnium socii & clientes, legionem oppugnare incipiunt. Commentario verò vi, de Chattis, gente Transrhenanâ, quos ille Svevos improprie vocat: Fit ab Vbiis certior, Svevos omnes in unum locum copias cogere; atque iis nationibus, que sub eorum sunt imperio, denunciare, ut auxilia peditatus equitatusque mittant. Hos paullo post socios adpellat: Vbi referunt, Svevos omnes, postquam certiores nuntii de exercitu Romanorum venerant, cum omnibus suis sociorumque copiis, quas cœgissent, penitus ad extremos finis sese recepisse. Tacitus, ut antè relatam, annal. lib. ii: Cherusci, sociique eorum, vetus Arminii miles, fumsere bellum. Fuere in his haud dubiè, cum alii circum populi, tum maximè Fosi, qui aliis postea dicti Saxones, trans Albim incolentes. Idem auctor, in libro de Germaniâ: In latere Chaucorum Cattorumq, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessi nutrierunt. & mox: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruinâ Cheruscorum & Fosi, contermina gens, adversarum rerum ex aquo socii, cum in secundis minores fuissent. De aliis Cheruscorum sociis, sive clientibus, quos Dulgibinos Tacito, & Dulgumnios Ptolemæo adpellari, suo loco ostendam, hæc refert Strabo, lib. vii: Οι Χηρῆσκοι, & οι τῶν ὑπῆκοι. περὶ οἷς τὸ τετραπύματι. Ἐὰν μὲν εἴς τε εἰρηγῆ οὐδὲν κινῆλις ἄσχετον ἴεντα, ἀπώλετο ἐν ἐπίδεξις. id est: Cherusci, & qui sub eorum sunt imperio: apud quos tres Romanorum legiones, cum duce Quinzilio Varo, contra datam fidem insidiis circumvente perierunt. Atque hæc ferè sunt, quæ de clientelis priscum Germanorum, tam privatis, quàm publicis, dicere habui.

C A P. XLII.

De conciliis, atque judiciis; item de delictorum pœnis.

DE rerum publicarum generibus postquam superioribus capitibus actum est, de conciliis civitatum nunc etiam nonnihil dicatur; item de judiciis publicis, & delictorum pœnis. Conventuum, sive conciliorum duo fuerunt genera: alterum majorum, minorum alterum. Auctor noster in libro de Germaniâ: De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes. ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Minores res domi in suo quisque princeps pago transigebant, cum centenis suis comitibus, de quibus supra dictum. super majoribus rebus tam plebs quàm singulorum pagorum vicorumque principes in commune totius civitatis concilium congregabantur. De his conventibus ita idem noster, eodem libro: Cœunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus; cum aut inchoatur luna, aut impletur. nam agendis

agendis rebus hoc auspiciatissimum initium credunt. Illud ex libertate vitium, quod non simul, nec iussi conveniunt; sed & alter & tertius dies contatione cœventium absumitur. Quod equidem vitium, ex eadem libertate gentis, nimio plus quam fatis erat, ad hoc usque tempus in Germaniâ viget. *Vt turba placuit, inquit auctor, confidunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi jus est, imperatur. Mox rex, vel princeps, prout aras cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis, quam jubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur. sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Credibile est, ad ejusmodi conventus convictibus indulgisse eos, ut etiam nunc fieri videmus. sic enim idem noster postea: Convictibus & hospitibus non alia*

10 *gens effusius indulget. Sed disertissimum ejus rei testimonium sequitur mox postea: Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adfiscendis principibus, de pace denique, ac bello, plerumque, in convivio consulant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalcescat. Gens non astuta, nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentiâ loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, postera die retractatur. & sua utriusque temporis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Antequam res ipsa explicetur, verba prius examinanda erunt, merito quidpe à multis doctissimis viris hæsitatum est in voce adhuc: quæ si retineatur, ut auctoris propria, nullus umquam probus sensus orationi dari poterit interpretatione. Proinde omnino ego cum eruditissimo Pichenâ legendum cenfeo; aperit tunc secreta pectoris; nempe in convivio. nam duo diversa*

20 *tempora fatis aperte innuit auctor: scilicet, tempus convivii, & tempus postera diei. Illud verò ergo (quod ab omnibus hætenus interpretibus malè pro igitur, idcirco, idèò, quapropter, explicari video) pro ceterum, ceterò, sive porrò, apud auctorem hunc accipiendum est. sic eodem libro paullo antè; postquam multa de matrimoniis, de dote, de feminarum fortitudine, probitate, ac modestiâ dixit; tandem, Sic vivendum, inquit, sic pereundum. accipere se, que liberis in violata ac digna reddat: que nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant. Ergo septa pudicitia agunt; nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviis irrationibus corrupta. Literarum secreta viri pariter ac femina ignorant. Paucissima in tam numerosâ gente adulteria. Et infra, circa finem libri, postquam de Svonibus dixit, quos ad oceanum usque protendit septemtrionalem; Illuc usque, inquit, tantum natura. Ergo jam dextro Svecici maris litore Aestiorum gentes alluuntur. Hi fuere in Prussia ac Livonia. Tribus igitur istis locis, nisi vocem ergo intelligas pro ceterum, (quod & ipsum auctori in omnibus libris frequentissimum) nullum sanum expresseris orationis sensum. Quapropter integrum illum locum lege ita: Gens non astuta nec callida, aperit tunc secreta pectoris licentiâ loci: ergo detecta & nuda omnium mens postera die retractatur. & sua utriusque temporis ratio est. deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Nempe agitabant inter se publica negotia, consultabantque de iis in convivio & comotationibus; ubi loci, vini que seu biræ licentiâ secretas quisque animi cogitationes aperiebat. eadem verò postera die retractabant, examinabantque, ac tandem de iis constituiebant sobrii, ac ferii. Verustissimum hunc fuisse reperio gentium morem. De omnibus pariter Græcis patet ex Homero passim, & ex Plutarchi convivalium lib. vii. De Cre-*

40 *tensibus auctor est Athenæus, lib. iv, c. v. de Persis Herodotus, lib. i. & de iisdem ita Strabo, lib. xv: Εἰς οἶνον τὰ μέγιστα βυλάδουσι, καὶ βεβαιότερα τὸ ἐν νηΐδι τῆσι. id est: De rebus maximis ad vinum consultant. eaq. decreta ipsi firmiora censent, quam que sobrii statuunt. Credo quia in vino veritas; ut inquit Plinius, l. xxii, c. xiv. Aliam tamen rationem adfert Maximus Tyrius, dissertatione xii: Α νικῆντι πῶς Πέρσης αἱ βυλάαι εἰς τὰς διαχίας, ὡς αὖτε πῶς Ἀθηναίοις εἰς τὰς ἐκκλησίας Ἀπικῆς. ἐκεῖ ἐνδὸς νόμου καλῶν τὸ μέθω, ἐπιχρῆν αὐτῶν πῶς δευτέρῃ τῆ διαχία, καθάπερ ἔλεμον, πῶρ Περσίων τῆ ψυχῆ συμμέτρως: μη πλείως σθενὺς αὐτῆς τὸ φιλότιμον, μήτε ἐξάπιον τὸ χρεῖας περιπίρω. hoc est: Deliberare in convivio Persæ, sicut in concionibus Athenienses, solebant. quum enim per legem inebriari nefas esset, modicus vini usus, non aliter quam oleum igni infusum, animos eorum excitabat; ut nec ardorem eorum penitus restingueret, nec ultra tamen, quam necesse esset, accenderet.*

50 *De eadem gente ita Athenæus, l. iv: Μεθυσκόμοροι ἢ εἰώθησι βυλάδουσι τὰ σπουδαίοντα αὐτὸν περιγμάτα. τὸ δ' αὖ ἀδὴ σφίσι βυλάδομοροι, τὰ τὸ τῆ ὑστεραῖν νηΐσι περιβῆαι ὁ σπέραρχος, ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι βυλάδουσι. καὶ ἐνδὸς αὐτῆς νηΐσι, χρεῖον αὐτῶν εἶ τὸ μὴ, μέθωσι. τὰ δ' αὖ νηΐσι περιβῆαι (ων), μεθυσκόμοροι Περσίων νόμουσι. id est: Poti de rebus suis gravissimis deliberant. Quod tum consilium capientibus placuit, id postredie sobriis proponit earum adium dominus, in quibus deliberaverant. & hoc si jejuni probant, exsequuntur: sin minus, rejiciunt. que verò, dum sobrii consultant, statuta sunt, ebrii retractant, & in disquisitionem revocant. Denique omneis hodiè que barbaras Orientis Occidentisque gentes ad potum de rebus gravioribus deliberare, vulgò notum est. Sed & in ipsâ etiam nunc Germaniâ antiqua illa consuetudo manet inter paganos. De*

cetero mulieres quoque omnibus conciliis suis adhibuisse Gallos, auctores sunt Plutarchus, in libro de virtutibus mulierum, & Polyænus stratagem. lib. VII. Causam uterque eandem iisdem ferè verbis refert. unum recitasse Plutarchum sufficit: *Κελπίς, πρὶν ὑπερβαλὲν Ἀλπίας κατὰ τὴν Ἰταλίαν, ἐν τῷ νύμφῳ, χάριν, εἰς τὴν ἐμπροσθέν αὐτῆς δὲ δυσκαταπίπτουσαν, εἰς πόλεμον ἐμφύλιον παρελήθη. αἱ δὲ γυναῖκες ἐν μέσῳ τῶν ὅσων ἡνθρώπων, ἐπελάβουσαν τὰ νεύματα, διήτησαν ἕως ἀμύμητος ἔτι διεκριναν, ὡς πρὸς Φιλίαν πᾶσι θάυμας λέγει καὶ πάλιν ἐκατ' οἴκας θύειν πρὸς πάντας. ἐκ τούτων διεπλυνεῖται πὸν πόλεμον καὶ εἰρήνην βυβαλδοῦ μὲν τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῶν ποσὶν ὄντων, συμμάχους ἀμφιβολοῦσιν δὲ ἐκείνων βυβαλδοῦσιν. ἐν γὰρ τῶν ποσὶν ἄνθρωπος σωτήρῳ ἐγγεφυῶτο, Κελτῶν μὲν ἐγκαταλείψων Καρχηδονίοις, ὄντων ἐν Ἰθρηίᾳ Καρχηδονίαν ἐπιόχους καὶ εἰρηγῶν εἶναι δικασίας· αὐτῶν δὲ Καρχηδονίοι Κελπίς ἐγκαταλείψων, πρὸς Κελτῶν γυναικῶν. Hoc est: Galli, antequam, Alpes transgressi, Italia eam occuparent partem, quam nunc incolunt, & gravi & implacabili discordiâ in bellum inciderunt civile. mulieres autem, inter media arma progressæ, cognitis controversiis, tam dextrè eas & aequè dijudicaverunt, ut admirabilis earum ex arbitrio amicitia omnium per urbes singulas, domos exsisterit. Itaque in posterum mos à Gallis servatus est, ut consultationibus de bello ac pace feminas suas adhiberent; & litibus, cum sociis ortas, earum operâ componerentur. Quare etiam in fœdere, quod cum Annibale ferierunt per scriptum fuit; Si Galli haberent, quo nomine Carthaginienſis accusarent; iudicium fore ducum ac præfectorum Carthaginienſium in Hispaniâ. Sin Carthaginienſes Gallis aliquid objicerent, causa cognitionem futuram penes Gallorum feminas. Fabulam esse, vetustatis licentiâ confictam, non veram rei originem seu causam, eo argumento vincitur, quod & Germani eandem consuetudinem habuerunt, longè aliâ cum ratione. ita enim noster, eodem libro: *Effici- caciùs obligantur animi civitatum, quibus inter obsides puellæ quoque, nobiles imperantur. Inesse quin etiam sanctum aliquid & providum putant. nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Quid agitaverint in dictis convivii conciliisque sui Germani, indicat idem noster loco supra citato: nempe, de reconciliandis invicem inimicis, de jungendis affinitatibus, de asciscendis principibus, de pace denique ac bello. quibus verbis adjice & ista: *Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicisque reddunt. & quæ paullo antecedunt: Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Ex quibus patet, de quibusvis rebus eos illic egisse, tam privatis, quàm publicis. De principibus ac magistratibus, superioribus capitibus actum. de bello posteriùs dicemus. nunc de iudiciis & delictorum pœnis pauca quædam differenda. Iudicia igitur habebantur vel publicè in universali totius alicujus civitatis seu nationis concilio; de quibus hoc Tacitus: *Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere: vel privatim in singulis pagis, vicisque; de quibus istud; *Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicisque reddunt: & illud Cæſaris, commentario VII: Principes regionum atque pagorum inter suos jus dicunt, controversiasque minuunt. Hi equidem supremi erant, in suo quisque pago, vel vico, iudices. consilarii autem, seu adfessores iudicii eis addebantur, de quibus sic noster: *Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. De delictorum pœnis, quibus Franci, Alemanni, Burgundii, Longobardi, Gothones, Angli, & aliæ Germanicæ gentes, usæ sunt, in Galliam, Italiam, Hispaniam, Britanniamque transgressæ, ingentia volumina Latino sermone conscripta exstant. Verùm nobis, ea tantùm explicare, quæ ab antiquioribus adnotata sunt auctoribus, in præſenti opere cura est. Igitur ut delicta, sic pœnæ distinguebantur. criminalia capite, civilia bonorum parte luebantur. Criminalia rursus in duo distinguebantur genera. de his ita noster, eodem libro: *Distinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas arboribus suspendunt. ignavos & imbelles, & corpore infames, cano ac palude, injectâ in super crate, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tamquàm scelera ostendi oporteat, dum puniuntur; flagitia abscondi. De civilibus sic ibidem: *Sed & levioribus delictis, pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero convicti multantur. Quia hæc sola apud illos in pretio, hæc unæ opes, hæc sola possessio; ut supra, cap. XVII, ostensum est. *Pars multa, inquit auctor, regi, vel civitati, pars ipsi, qui vindicatur, vel propinquis ejus exsolvitur. Regi pars; scilicet, si regem gens haberet: pars autem civitati, in fiscum seu ararium nationis, quæ sine rege agebat: altera pars ei, qui vindicabatur; aut, si hic interemptus foret, propinquis ejus. *Luitur enim, inquit auctor, etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus. De adulteriorum pœnis ita ibidem: *Paucissima in tam numerosâ gente adulteria, quorum pœna præſens, & maritus permissa. Accisis crinibus nudata coram propinquis expellit domo; ac per omnem vicum verberare agit. publicata enim pudicitia nulla venia, non formâ, non astate, non opibus maritum invenerit. nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, saculum vocatur. & mox: plusque ibi boni mores valent, quàm alibi bona leges. Hoc loco doctissimus Lipsius, pro publicata enim pudicitia, mavult legere publicata etiam pudicitia: additque;***********

Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas, quæ adhuc injuges, vulgò tamen se vulgabant. At vereor ego, uti satis rectè. Quasi verò maritatarum non æquè diceretur vulgari pudicitia. De nuptis ista loqui auctorem, convincunt præcedentia; sed magis consequentia, quæ sunt hujusmodi: *Melius quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum spe votoque uxoris semel transigitur.* Ex quibus satis clarè patet, jam antea auctorem fecisse mentionem earum, quæ bis nupserint. Vbi autem hoc, nisi in his verbis: *publicata enim pudicitia nulla venia, non formâ, non etate, non opibus maritum invenerit.* nempe secundum; ubi à primo ob adulterium repudiata fuerit. Hic igitur verus est atq; germanus verborum Taciti sensus. Ceterò eandem ferè prostituta virginis adulteriique pœnam posterioribus quoque temporibus in Germaniâ mansisse, ostendit Bonifacius archiepiscopus, in epistolâ ad Ethelbaldum, Anglorum regem. *In antiquâ, inquit, Saxonîâ (id est, in Germanicâ Saxoniâ: nam nova erat in Britannîâ, Saxonibus eò transgressis) ubi nulla Christi cognitio, si virgo in maternâ domo, vel maritata sub conjuge sit adulterata; manu propriâ strangulatam cremant: aut cingulo tenus vestibus abscissis, flagellant eam caste matrone, & de villâ in villam missa occurrunt novæ flagellantes, & cultellis pungunt, donec interimant.* Certè paucissima fuisse adulteria necesse est, ubi tam præsens, tam severa, tamque rigida pœna. Hæc tamen barbarorum consuetudo propius ad divinum præceptum accedebat, quod de vulgata tam virginum quam nuptiarum pudicitia per Mosen populo suo olim dedit Deus; quàm istud multarum nunc Christiani nominis gentium jus, quo adulteria, etiam sæpius iterata, ridentur magis, quàm puniuntur; quoque *corrumpere & corrumpi, sæculum vocare licet.* *publicata* quidpè pudicitia haud minùs nunc illuc præsens venia, quàm apud priscos nostros Germanos præsens pœna. Non minùs verum, quàm egregium est dictum illud Theoderici, Gothorum regis, quod, super eadem re pronuntiatum, refert Cassiodorus, variar. lib. v, epist. xxxii, hujusmodi: *Omne matrimonium incertum relinquitur, si in tantâ reverentiâ sine aliquo terrore peccetur.* Gravissimum est ipsius Dei præceptum in Levitico, c. xx, v. x: *Vir qui adulterabit cum uxore alicujus qui adulteravit uxorem proximi sui, omnino morte plectitur adulter ipse & adultera.* item deuter. c. xxii, v. xxii: *Si quis deprehendatur cubans cum muliere maritata marito, omnino morientur pariter ambo; vir, qui cubavit cum muliere, & mulier ipsa. sic sustuleris malum è medio tui.* Sed, inveniunt, neque Christus Iesus adulteram, ad se adductam, puniendam pronuntia-
vit. Egregii sanè sacræ scripturæ interpretes, quasi verò non ipsius Christi sint verba, apud divum Ioannem in euangelio, cap. iii, v. xvii: *Non enim misit deus filium suum in mundum, ut damnet eum; sed ut servetur mundus per eum.* & cap. xii, v. xlvi: *Non veni, ut damnem mundum; sed ut servem mundum.* Verùm viderint nostri sive latores, sive vindices legum, quid in novissimo illo iudicio responderint de officio suo ipsi Christo.

C A P. XLIII.

De militiâ. ubi primùm de bellorum studio, & quotidiano armorum usu; item de bellicæ fortitudinis dignitate; & de disciplinâ militari.

HA C T E N U S, domi in pace quæ fuerit priscis Germanis vivendi ratio atque disciplina, impensâ, quantum fieri potuit, operâ demonstravimus. in bello quas habuerint consuetudines ritusque, nunc deinceps videndum. Quantum autem iis fuerit belli amor, quantum armorum studium, facilè colligitur ex his auctoris nostri verbis, in libro de Germaniâ perscriptis: *Si civitas, in quâ orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petant ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt, quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt; magnumque comitatum non nisi vi belloque tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. nam epula, & quamquam incomiti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. materia munificentie per bella & raptus. Nec arare terram, aut expectare annum tam facile persuaseris, quàm vocare hostes, & vulnera mereri. pigrum quin imò & iners videtur, sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non incunt, multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno ciboque. fortissimus quisque ac bellicosissimus, nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis, senibus, & infirmissimo cuiq; ex familiâ, ipsi bebent: mirâ diversitate naturæ; cum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem.* His adde, quæ Iulius Cæsar, belli Gall. comment. vi, de eisdem scribit Germanis: *Civitatibus maxima laus est, quàm latissimas circum se vastatis finibus solitudines habere. hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope se audere consistere.* & comment. iv: